

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศอย่างมาก ซึ่งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) นั้น นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการเคลื่อนย้ายเงินทุนมาสู่ประเทศผู้รับการลงทุนแล้ว ยังได้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายการจัดการ ความรู้ทางเทคนิค วิชาการหรือเทคโนโลยีในการผลิต และ ช่องทางการตลาดมาสู่ประเทศผู้รับการลงทุนด้วย ซึ่งมีส่วนช่วยให้การเคลื่อนย้ายของปัจจัยการผลิตต่างๆระหว่างประเทศเป็นไปอย่างสะดวกยิ่งขึ้น ทำให้มีผลกระทบต่อการผลิตสินค้า ระดับการจ้างงาน การค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนดุลการชำระเงินของประเทศ ผู้รับการลงทุนประเทศไทยได้เริ่มมีการส่งเสริมการลงทุนอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ซึ่งมีอุตสาหกรรมต่างๆมากมายที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน หนึ่งในจำนวนนั้นคือ อุตสาหกรรมรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์

อุตสาหกรรมรถยนต์นับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เป็นอุตสาหกรรมหลักประเภทหนึ่งที่เป็นประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ใช้ในการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม (Industrialization) เนื่องจากอุตสาหกรรมรถยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องเชื่อมโยงอย่างกว้างขวางกับอุตสาหกรรมอื่นๆอีกมาก ทั้งอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนรถยนต์และอุตสาหกรรมขั้นพื้นฐานต่างๆ เช่น เหล็ก เหล็กหล่อ โลหะผสม กระดาษ สิ่งทอ สี ผลิตภัณฑ์เคมีและอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งนับเป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับอุตสาหกรรมอื่นๆทั้งก่อนเกิดผลผลิต (Backward Linkage Effect) โดยรถยนต์คันหนึ่งๆจะต้องใช้ชิ้นส่วนและอุปกรณ์ถึงประมาณ 3,000-4,000 ชิ้น และเป็นอุตสาหกรรมที่ยังมีผลต่อเนื่องกับอุตสาหกรรมอื่นหลังจากที่ผลผลิตเกิดขึ้นแล้ว (Forward Linkage Effect) ได้แก่ กิจกรรมด้านการตลาด กิจกรรมปั้มน้ำมัน กิจกรรมซ่อมรถยนต์ อุตสาหกรรมเคมี อุตสาหกรรมเหล็ก นับได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมรถยนต์เป็นไปตามแผนพัฒนาด้านอุตสาหกรรมโดยตรง นอกจากนี้ การขยายตัวของอุตสาหกรรมรถยนต์ได้เป็นตัวเร่ง (Multiplier Effect) มีผลให้เกิดการขยายตัวไม่เฉพาะในอุตสาหกรรมประเภทที่เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวเร่งให้การผลิตสาขาอื่นๆขยายตัวตามไปด้วย อันนำไปสู่การขยายตัวทาง

เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ อีกทั้งการพัฒนาอุตสาหกรรมรถยนต์ยังก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ให้เกิดขึ้นในประเทศ รัฐบาลไทยจึงได้ให้ความสำคัญกับนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมรถยนต์และชิ้นส่วนรถยนต์มาตลอดระยะเวลายาวนานกว่า 40 ปี

ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมรถยนต์ไทยยังได้ชื่อว่าเป็นอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่งที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยมีความสามารถในการผลิตรถยนต์สูงสุดของอาเซียนโดย ในปี 2548 มีกำลังการผลิตรถยนต์มากกว่า 1 ล้านคัน มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 294 ล้านบาท ซึ่งสูงเป็นอันดับที่ 2 ของสินค้าส่งออกของไทย รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อที่จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นฐานการผลิตรถยนต์ของภูมิภาคเอเชีย (Detroit of Asia) ภายในปี 2553 โดยมีเป้าหมายว่าจะผลิตรถยนต์มากกว่า 1.8 ล้านคันต่อปี และส่งออกรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์มากกว่า 8 แสนคันต่อปี รวมทั้งจะต้องมีมูลค่าเพิ่มจากการผลิตรถยนต์ไม่ต่ำกว่า 70% กระทรวงอุตสาหกรรมได้ตั้งคณะทำงานยุทธศาสตร์ยานยนต์ขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าว โดยมีการตั้งเป้าหมายว่า ประเทศไทยจะเป็นผู้ส่งออกรถยนต์รายใหญ่อันดับที่ 9 ของโลกในปี 2553 (ปัจจุบันอยู่ลำดับที่ 15) และตั้งเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็น 7 ศูนย์รวมสำคัญด้านยานยนต์ในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ ศูนย์การผลิตยานยนต์ ศูนย์รวมบุคลากร ศูนย์รวมอุตสาหกรรมสนับสนุน ศูนย์กลางการส่งออก ศูนย์รวมธุรกิจยานยนต์ ศูนย์รวมองค์ความรู้ และข้อมูลยานยนต์ และ ศูนย์การวิจัยและพัฒนาความก้าวหน้าด้านยานยนต์ (สัมมนาทิศทางเศรษฐกิจไทย 2548, น.93)

นโยบายภาครัฐมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เริ่มจากรัฐบาลได้มีการสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ในประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศ และเพื่อลดจำนวนการนำเข้ารถยนต์ จนกระทั่งเมื่อทิศทางการค้าเสรี (Globalization) ได้เกิดขึ้นทั่วโลก ทำให้เกิดภาวะการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประเทศไทยต้องผ่านปรนการปกป้องอุตสาหกรรมรถยนต์ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของผู้ถือหุ้นจากบริษัทไทยและบริษัทร่วมทุนไปเป็นบริษัทข้ามชาติเกือบทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาลงทุนของกลุ่มผู้ผลิตรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์จากต่างประเทศทั้งจากประเทศญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป โดยอุตสาหกรรมทั้งสองประเภทในประเทศไทยนั้นมีสัดส่วนจากการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นสูงสุด ดังนั้นความสำคัญของงานวิจัยฉบับนี้ จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้กลุ่มผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์จากบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นเลือกทำการลงทุนในประเทศไทย แทนที่จะเพิ่มการลงทุนในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นบริษัทแม่แบบของผลิตภัณฑ์ชิ้นส่วนยานยนต์

จำนวนมาก และมีอุตสาหกรรมด้านอื่นๆรองรับอยู่แล้ว โดยงานวิจัยฉบับนี้จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนขึ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูป (Sintering Part) จากบริษัทแม่ในประเทศญี่ปุ่นสู่บริษัทสาขา (Subsidiaries) ในประเทศไทยเป็นกรณีศึกษา โดยจะมีการกล่าวอ้างถึงอุตสาหกรรมรถยนต์หรือบางอุตสาหกรรมเครือข่ายในขึ้นส่วนประเภทอื่น

อุตสาหกรรมขึ้นส่วนประเภทผงโลหะอัดขึ้นรูป (Sintering Part) เป็นอุตสาหกรรมที่พัฒนามาจากอุตสาหกรรมขึ้นส่วนโลหะปั๊มขึ้นรูป (Press Part) ซึ่งกรรมวิธีการผลิตเหมือนกันคือเป็นกระบวนการปั๊มโลหะให้เป็นรูปร่างโดยอาศัยแม่พิมพ์ต่างๆจึงจะได้รูปขึ้นส่วน โดยขึ้นส่วนโลหะปั๊มขึ้นรูปจะทำการขึ้นรูปจากแผ่นโลหะตามกระบวนการ แต่ขึ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูปจะเป็นการนำวัตถุดิบคือ ผงโลหะมาผ่านกระบวนการผสมตามสูตรแล้วจึงค่อยทำการขึ้นรูป ซึ่งข้อดีคือสามารถผลิตได้ต้นทุนที่ต่ำกว่า การใช้เครื่องจักรในการขึ้นรูปขึ้นอยู่กับลักษณะของชิ้นงานและขนาดของชิ้นงาน ชิ้นงานสำเร็จรูปส่วนใหญ่จะเป็นขึ้นส่วนย่อยในเครื่องยนต์ ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาก และมีการลงทุนสร้างโรงงานโดยบริษัทของประเทศญี่ปุ่นในเมืองไทยครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2532 คือ บริษัทไทย ซินเตอร์ริง โปรดักส์ จำกัด (บริษัทแม่คือ บริษัทฮิตาชิ) และลำดับต่อมาในปีพ.ศ. 2539 คือ บริษัท ซุมิโตโม อีเล็คตริก ซินเตอร์ คอมโพเน้นท์ส (ไทยแลนด์) จำกัด โดยโครงสร้างอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จัดอยู่ในฐานะผู้ผลิตในลำดับที่ 2 (2nd Tier) ซึ่งผู้ผลิตสามารถทำการออกแบบขึ้นส่วนเองได้ และมักมีการวิจัยและพัฒนา (R&D) ควบคู่ไปกับผู้ผลิตในลำดับที่ 1 (1st Tier) อย่างไรก็ตาม อาจมีการผลิตเพื่อส่งตรงให้กับผู้ผลิตรถยนต์เลยได้ในบางขึ้นส่วน หากขึ้นส่วนเป็นส่วนประกอบโดยตรงของเครื่องยนต์ เช่น พูลเลย์ที่ใช้ในการวางสายพาน เป็นต้น

เนื่องจากอุตสาหกรรมขึ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูป (Sintering Part) เป็นอุตสาหกรรมสนับสนุนทั้งประเภทผู้ผลิตขึ้นส่วน (Parts-Maker) และผู้ผลิตรถยนต์ (Car-Maker) ทำให้อุตสาหกรรมประเภทนี้มีการขยายตัวสูงขึ้นเรื่อยๆตามการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมรถยนต์ไทย ดังนั้น จึงเกิดแรงจูงใจต่อนักลงทุนในการเข้ามาลงทุนสู่ภูมิภาคเอเชียมากขึ้น โดยในปัจจุบันได้มีการเข้ามาลงทุนจากบริษัทข้ามชาติญี่ปุ่นแล้วในประเทศไทยถึง 3 โรงงาน (บริษัทลำดับที่ 3 ได้แก่ บริษัทไทย ฟายน์ ซินเตอร์ริง จำกัด ในปีพ.ศ. 2543) และมีการขยายการลงทุนเพิ่มเติมในโรงงานที่ได้เข้ามาลงทุนก่อนหน้านี้แล้วทั้ง 2 โรงงานที่ได้กล่าวมาเพื่อเพิ่มกำลังการผลิต จึงมีความสนใจในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจการลงทุนขึ้นส่วนยานยนต์ประเภทผงโลหะอัดขึ้นรูปโดยผู้ผลิตจากประเทศญี่ปุ่น เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและลงทุนในอุตสาหกรรมดังกล่าวในประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงสถานะของอุตสาหกรรมชิ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูปในประเทศไทย และศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้บริษัทชิ้นส่วนยานยนต์ข้ามชาติญี่ปุ่นเลือกลงทุนขึ้นส่วนดังกล่าวในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจการลงทุนขึ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูปของบริษัท ซุมิโตโม อิเล็กตริก ซินเตอร์ด คอมโพเนนท์ส ไทยแลนด์ จำกัด (Sumitomo Electric Sintered Components (Thailand) Co.,Ltd.) เนื่องจากเป็นบริษัทที่มีการลงทุนและการจัดการจากประเทศญี่ปุ่นทั้งหมด
2. ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบการลงทุนขึ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูปในประเทศไทยกับประเทศที่มีการก่อตั้งโรงงานผลิตชิ้นส่วนประเภทเดียวกันเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งทั้งหมดเป็นบริษัทสาขา (Subsidiaries) ของบริษัทซุมิโตโม ประเทศญี่ปุ่น (Sumitomo Electric Industries Co.,Ltd.) เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตชิ้นงานประเภทผงโลหะอัดขึ้นรูปในประเทศไทย และทั้งนี้เนื่องจากชิ้นส่วนดังกล่าวถือเป็นชิ้นส่วนย่อยในเครื่องยนต์ ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ จะมีการสัมภาษณ์ผู้ผลิตชิ้นส่วนในบางอุตสาหกรรมเครือข่ายซึ่งมีการนำชิ้นงานดังกล่าวไปประกอบในชิ้นส่วนของตน เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ขึ้น

1.4 วิธีวิจัยและกรอบการวิเคราะห์

งานศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้จะใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนา (Description) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ทำการอธิบายซึ่งจะใช้กรอบทฤษฎีที่เกี่ยวกับการลงทุนโดยตรง (FDI) ในการวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์จากผู้ประกอบการชาวญี่ปุ่นทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลจริงในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูป และนำเอาทฤษฎีทั้งหมดมาทำการดัดแปลงเพื่อตั้งแบบสอบถาม โดยจะทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงจากบริษัทแม่ในธุรกิจโดยตรงและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- กรรมการผู้จัดการ และ ผู้จัดการทั่วไปส่วนการขายของบริษัทซูมิโตโม อิเล็กตริก ซินเตอร์ คอมโพเนนทส์ (ประเทศไทย) จำกัด
- ผู้บริหารของอุตสาหกรรมการประกอบชิ้นส่วนปั้มน้ำมัน (Oil Pump) และ ปั้มน้ำ (Water Pump) ในกลุ่มรถยนต์โตโยต้า ซึ่งมีการใช้ชิ้นส่วน ผงโลหะอัดขึ้นรูปในการประกอบชิ้นส่วนของตน
- ผู้บริหารของบริษัทญี่ปุ่นที่เป็นผู้รับจ้างช่วง (Subcontractor) ให้กับบริษัท ซูมิโตโมฯ บางบริษัท

โดยแบบสอบถามนี้จะครอบคลุมเนื้อหาด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งภายนอกและภายใน ต่อการลงทุนโดยตรง (FDI) เพื่อนำมาวิเคราะห์ว่าอะไรคือแรงจูงใจที่แท้จริงในการเข้ามาลงทุน ชิ้นส่วนยานยนต์ในประเทศไทย ซึ่งมีหัวข้อหลักได้แก่

- นโยบายภาครัฐและมาตรการส่งเสริม
- อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจและขนาดตลาดของประเทศไทย
- ปัจจัยด้านแหล่งที่ตั้งและการตลาด
- ปัจจัยด้านต้นทุนการผลิต วัตถุดิบ และระดับค่าจ้างแรงงาน
- แนวความคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต
- ทศนคติต่อการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ

2. การสัมภาษณ์ในด้านความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่นๆอันมีความสำคัญต่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคทางการค้าและข้อจำกัดในประเทศญี่ปุ่น ประกอบกับนโยบายการสั่งซื้อของบริษัทผู้ประกอบรถยนต์ เช่น “0% Defect Ratio” (ระดับของเสีย 0%) , ระบบ JIT (ระบบการจัดส่งแบบทันที) ระบบเครือข่ายพันธมิตร (Networking) และ ระบบการสั่งซื้อแบบทั่วโลก (Global Purchasing) เป็นต้น ว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรม ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์มากน้อยเพียงใด

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจการลงทุนของอุตสาหกรรมชิ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูปของบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้น จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา 2 ส่วนมาวิเคราะห์ ได้แก่ นโยบายของรัฐบาลไทยในอดีตที่มีผลต่ออุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ อันมีผลต่อเนื่องไปยัง อุตสาหกรรมชิ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูป และนโยบายการสั่งซื้อชิ้นส่วนของผู้ผลิตรถยนต์และนโยบายของบริษัทแม่ ว่ามีบทบาทต่อการตัดสินใจการลงทุนอุตสาหกรรมชิ้นส่วนดังกล่าวอย่างไร ประกอบกับเหตุผลอื่นๆที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการลงทุนซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ เช่น เหตุผลทางการตลาด

การแข่งขันทั้งในประเทศและต่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ และอุปสรรคในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น เพื่อนำมาวิเคราะห์ความได้เปรียบหากทำการลงทุนในประเทศไทย

1.5 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการระดับสูงชาวญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนผงโลหะอัดขึ้นรูป รวมทั้งผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ญี่ปุ่นรายอื่นที่เป็นลูกค้าหลักของอุตสาหกรรมดังกล่าว
2. ข้อมูลด้านสถิติ นำมาใช้เพื่ออ้างอิงประกอบ เป็นการศึกษาจากบทความ บทวิจย ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ข้อมูลสถิติจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ข้อมูลของสถาบันยานยนต์ (TAI) ข้อมูลจากกระทรวงอุตสาหกรรม รายงานการตลาดของบริษัทซูมิโตโมฯ จากประเทศญี่ปุ่นด้านสถานะโดยรวมของอุตสาหกรรมผงโลหะอัดขึ้นรูป และงานวิจัยในอดีตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นหรือบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย นโยบายของภาครัฐในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะโดยรวมของอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ประเภทอื่นในประเทศไทย